

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 19

De ramp van Woerden in 1813

Meulman

Jan Meulman wordt op 14 maart 1767 geboren in Dalfsen bij Zwolle en is de zoon van koopman Hendrik Meulman en Elisabeth Domburg. Zijn jeugd brengt hij in Dalfsen door. Op jonge leeftijd overlijden zijn ouders waarna hij door zijn grootvader wordt opgevoed. Jan gaat in Zwolle naar de Latijnse School en later studeert hij in Utrecht, waar hij al in 1787 promoveert in de rechtswetenschap. In datzelfde jaar wordt hij Secretaris van het Gerechtshof en de Hoge Criminele Vierschaar van Stad en Lande van Woerden en begint zijn loopbaan van verschillende belangrijke functies binnen Woerden. Hij wordt tevens stadssecretaris en een jaar later ook notaris. In november 1813 schopt hij het zelfs tot vrederechter.

Onderhandelen

Bij de omwenteling in 1795 speelt Jan Meulman een belangrijke rol. Meerdere keren wordt hij afgevaardigd om met Franse officieren te onderhandelen. Op 21 januari verwelkomt hij in Linschoten de Franse troepen die de volgende dag Woerden bereiken. Verschillende bestuurlijke veranderingen worden dan doorgevoerd: de oude vroedschap wordt vervangen door een nieuw bestuur, de *municipaliteit*. Zittende bestuurders verdwijnen van het toneel, maar Meulman blijft actief. In 1803 volgt hij de overleden baljuw Dominicus Costerus op. In die hoedanigheid eist hij in 1805 de doodstraf tegen de rover Johann Heinrich Himmelgarten, die met zijn bende drie personen om het leven brengt. De vierschaar oordeelt Himmelgarten op Meulmans aanklacht schuldig en veroordeelt hem tot de dood. Dit is tevens de laatste in Woerden voltrokken doodstraf. Na de opheffing van het baljuwschap door de invoering van de Franse Gemeentewet, wordt Meulman in 1811 vrederechter in het kanton Woerden en in 1838 kantonrechter. Later is hij ook nog lid van de Provinciale Staten van Holland en schoolopziener in het district Woerden. Hij overlijdt op 22 augustus 1847 op Huis Batestein in Harmelen. Jan Meulman krijgt vooral bekendheid als schrijver, met name door zijn ooggetuigenverslag van de Ramp van Woerden in 1813 met als titel *Woerden in Slagtmaand 1813*. Hierin vertelt hij het verhaal van de gruwelijkheden die plaatsvinden in de stad tijdens de maand november.

Napoleon

Eind 1813 lijkt de ondergang van Napoleons keizerrijk, waarvan Nederland sinds 1811 deel uitmaakt, nabij. Nadat de keizer in de slag bij Leipzig een enorme nederlaag lijdt, trekken uit het hele rijk de troepen zich terug naar Frankrijk, ook vanuit Nederland. In steden als Den Haag, Amsterdam en Leiden beginnen verschillende burgers en bestuurders plannen te ontwikkelen en uit te voeren om het bestuurlijke gat in te vullen dat met het vertrek van de Fransen valt. Ze willen dat de erfprins Willem Frederik van Oranje, zoon van de laatste stadhouder Willem V, terugkeert uit zijn ballingschap in Engeland om de leiding van het land te aanvaarden.

Overmoed

De inwoners van Woerden zijn zich in november 1813, zoals velen in Nederland, bewust van het naderende einde van de Franse heerschappij. De kleine Franse bezetting in de stad, bestaande uit drie *gendarmes* en een adjudant, wordt het mikpunt van spot. Adjudant Papillon voelt zich niet meer veilig in Woerden en verlaat op 18 november de stad. Het vertrek leidt tot overmoedig gedrag bij het plaatselijk bestuur: burgemeester Willem van Oudheusden vaardigt een Oranjegezinde proclamatie uit, de Oranjevlag wordt uitgestoken aan het stadhuis en de Franse adelaars worden van de openbare gebouwen verwijderd. De Fransen zijn echter niet van plan het strategisch belangrijke Woerden op te geven en trekken onder leiding van kolonel Falba met 250 militairen naar Woerden om orde op zaken te stellen. De boodschap is duidelijk: de Fransen zijn nog steeds de baas. Dankzij behoedzaam optreden van Meulman en schoolmeester De Jong blijven de gevreesde vergeldingen uit en loopt het met een sisser af. De Oranjesymbolen worden weer verwijderd en de Fransen hebben de orde hersteld.

Driemanschap

Ondertussen heeft in Den Haag het zogenaamde 'Driemanschap' het algemeen bestuur overgenomen en een Oranjegarde gevormd. Een van de drie legerkorpsen van de Oranjegarde komt op 23 november naar Woerden, verjaagt de Franse bezetting en neemt stelling in de stad en de twee forten Kruijin en Oranje, beiden gelegen aan de Oude Rijn ten oosten van de stad. Dit wekt groot ongenoegen bij de inwoners die bang zijn voor hernieuwd Frans militair ingrijpen. Deze vrees blijkt gerechtvaardigd. In de nacht van 23 op 24 november trekt een groot leger van 1600 man onder aanvoering van generaal Gensy en de in Woerden al bekende kolonel Falba vanuit Utrecht naar Woerden. De Hollandse verdediging staat hiertegenover machteloos. Om 8.00 uur 's ochtend is de stad weer in Franse handen en begint het drama dat later bekend zou komen te staan als de 'Ramp van Woerden'.

Slachting

De Fransen houden meedogenloos huis. Overal in de stad wordt vermoord, verwond, verkracht, geroofd en gesloopt. Onder de gedode burgers bevinden zich mensen van alle rangen en standen: van deftige notabelen als dijkgraaf Costerus, dominee Buyt en griffier Van Loon tot "eenvoudige lieden", bejaarden maar ook bijvoorbeeld de 6-jarige Aartje Kip, een onschuldig kind. Vrijwel alle huizen worden door de plunderende massa

bezoekt. Pas tegen 19.00 uur komt aan de trieste gebeurtenissen een einde. Er blijken 24 burgers gedood en twee anderen zouden binnen enkele dagen aan hun verwondingen overlijden. Zo'n 45 anderen zijn ernstig tot levensgevaarlijk verwond. Nog drie dagen blijft de Franse troepenmacht de stad terroriseren. Op 28 november keert de rust weer en kunnen de doden worden begraven. Jan Meulman maakt dit alles mee. Als een soort oorlogsverslaggever rent hij door de stad en is getuige van een aantal moorden. Zelf weet hij ternauwernood aan de dood te ontsnappen.

Hulp

Nadat de Fransen definitief vertrokken zijn komt er een commissie onder leiding van de hervormde dominee Van Waenen, die aan het werk gaat om de nabestaanden van de vermoorde Woerdenaren en de slachtoffers, die de ramp overleefd hebben, te helpen. In het hele land zamelt de commissie geld in. Ook Meulman levert een bijdrage: hij verwerkt zijn belevenissen in het boek *Woerden in Slag maand 1813*, waarvan de opbrengst naar de slachtoffers van de ramp gaat.

De gebeurtenissen worden tot in de 20ste eeuw herdacht. In 1913 is er een grote herdenking en in 1988 wordt er in het Woerdense Stadsmuseum nog een herdenkingstentoonstelling ingericht. De ramp is ook het onderwerp van verschillende kinder- en schoolboekjes. Na 1990 wordt het verhaal echter steeds meer vergeten, waarschijnlijk omdat het een geschiedenis zonder grote helden is.

Meer weten?

Woerden en omgeving:

- Dijk, B.M. van "Jan Meulman (1767-1847): bestuurder en chroniqueur" in *Langs de Oude Rijn: levensbeschrijvingen van bekende en onbekende mensen uit Vleuten, De Meern, Harmelen en Woerden* (Utrecht, 1999), pp. 82-86
- Kapteyn, Paul, en Arjan Noorthoek *De Ramp van Woerden in 1813* [lessenserie met docentenhandleiding] (z.pl., 1985)
- Lambooy, A.J. *De Vrederechter van Woerden: een historisch verhaal uit het jaar 1813* (Helmond, 1937)
- Meulman, Jan *Woerden in Slag maand 1813* ('s-Gravenhage, 1815)
- Schlingmann, F. "Een nieuw licht op een oude geschiedenis: het optreden van het Hollandse leger rond de Ramp van Woerden in 1813" in *Heemijdinghen*, jg. 38 (2002), pp. 93-136
- Zeeuw J.Gzn, P. de *Het testament van de dijkgraaf* (Den Haag, z.j.)

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden".